

Henriksen. Författarna är teologer från USA, Norge och Sverige och arbetar företrädevis utifrån kontinental filosofiska perspektiv. Antologins syfte är att "rädda begäret", eller så som Shults framhåller i introduktionen: "saving desire – both rescuing the concept from its imprisonment within repressive, individualistic, and rationalistic categories as well as emphasizing the power of the phenomenon of desire for engendering human flourishing in relation to God" (sid. vii).

Antologins första artikel är skriven av Jan-Olav Henriksen som med stöd i den franske fenomenologen Maurice Merleau-Ponty hävdar att begäret inte endast är biologiskt men också orienterat mot livet och Gud som livets källa. Ola Sigurdson belyser mekanismer bakom begärets sociala produktion i sin analys av Mel Gibsons film *Passion of the Christ* mot bakgrund av Augustinus kärleksteologi. Rita Nakashima Brock uppmärksammar den idéhistoriska förändringen av synen på begär inom teologi utifrån sin analys av konstnärliga representationer av Jesus, från bilder av den uppståndne Jesus till bilder av Jesus sargade och döda kropp. F. LeRon Shults föreslår en teologisk tillämpning av den franske filosofen Gilles Deleuzes kritik av den platoniska och freudianska karakteriseringen av begäret. Cristina Grenholm beaktar begäret utifrån moderskapets sociala och teologiska implikationer i sin bibelläsning med fokus på Eva och Maria. Wendy Farley betraktar begäret utifrån tidig kristen teologi och medeltida mystik med fokus på den erotiska kristendomen som i längtan efter Gud möter Guds avbild i den andres ansikte. Christine Roy Yoder analyserar Ordspråksbokens syn på erotiskt begär med avgränsning till begärets rätt och fel riktning enligt Ordspråksboken 1-9. Jayne Svenungsson diskuterar begärets traditionella teologiska och filosofiska bestämning i relation till rationalitet och passion (*logos* och *patos*) utifrån den franske filosofen Emmanuel Levinas och den polskfödde judiske teologen Abraham Joshua Heschel.

Antologin är tematiskt sammanhållen, författarnas korsreferenser relevanta. Ett tydligt gemensamt engagemang löper igenom lärrika variationer av temat som i dialog med kontinental filosofiska perspektiv förankrar bibeltexterna och traditionen i begärets teologiska problematik. Med en dekonstruktionslåda nära till hands och med blicken mot framtiden är denna antologi ett välskrivet och vitalt bidrag till nytänkande inom teologin.

Författarnas grundantagande om begäret tycks oscillera mellan begäret som ett uttryck för längtan efter Gud och som ett begär till den andre. Idolatrin är nära till hands om Gud reduceras till ett begärsobjekt eller, i annat fall, om den andre nedvärderas som människa i det att hon endast blir ett medel för att komma åt Gud. Å andra sidan, om Gud uppfattas endast som ett begärande subjekt blir människans begär efter Gud förmodligen inte besvarat av den narcissistiske guden. En

begärets problematik mellan människa och Gud ställer oss nu inför valet att förstå begäret antingen som medel eller som mål. Men valet avgörs inte av teologiska eller etiska överväganden. Antologin saknar en teori om begärets logik, en teori som kan lokalisera begäret i den mänskliga erfarenhetens vida fält som inkluderar religion. Förslagsvis skulle en psykoanalytisk begärsteori kunna beaktas, av flera skäl. För det första skulle en närmare inblick i psykoanalysen öka vår förståelse för antologins referenser till den franska filosofiska kontexten. Merleau-Ponty, Lacan, Derrida, Deleuze och i vis mån även Levinas och Marion förhåller sig nämligen till psykoanalysen. För det andra öppnade Freud en filosofisk diskussion om det erotiska begäret, eros, vilket också medförde begärfokuserade filosofiska läsningar av bland andra Platon, Augustinus och medeltida mystiker.

En konsensus tycks råda bland antologins författare om begärets underordnade ställning i den kristna traditionen. Detta grundantagande ter sig problematiskt historiskt sett särskilt då antologin lyckas peka ut begärets språkrör mitt i den kristna traditionen och i närliggande antika och judiska traditioner. Vidare kan det framhållas att antologins syn på kärlek är något grumlig. I förekommande diskussioner tenderar kärleken att betraktas som en produkt av lyckade begärsrelationer. Att älska och att begära, är det samma sak? En diskussion om förhållandet mellan kärlek och begär är viktigt att ta itu med. Det räcker inte att göra upp med Anders Nygrens hårda åtskiljande mellan eros och agape. Om kärlek inte är ett annat namn för begär måste vi utreda vad den har med begärsekonomi att skaffa. Detta är kanske ett uppdrag av den förföriska teologins nästa volym.

Slutligen skulle denna bok, som för övrigt är ett gott exempel på redaktörskap, vinna betydligt på ett namn och/eller sakregister.

Ervik Cejvan
Doktorand, Lund

AVHANDLINGSRESUMÉER

Michael Hjälms, *Liberation of the Ecclesia. The Unfinished Project of Liturgical Theology*. Södertälje: Anastasis Media, 2011. 336 sid.

Avhandlingen är en kritisk studie av liturgisk teologi som paradigm. Den huvudsakliga frågeställningen behandlar förhållandet mellan teori och praktik inom liturgisk teologi, med fokus på den ryska ortodoxa skolan och Alexander Schmemmanns verk. Avhandlingen hävdar att förhållandet mellan teori och praktik motsvarar förhållandet mellan rituellt handlande och kommunikativt handlande.

För att förklara förhållandet används främst Jürgen Habermas teori om livsvärldar och kommunikativt handlande samt Nikolas Kompridis kritiska analys och återuppbyggnad av *disclosure* (en händelse som avslö-

jar något nytt) som en nödvändig del i teorin om kommunikativt handlande. Avhandlingen hävdar att rituellt handlande är förbundet med ett *primary disclosure* som i sin tur är förbundet med det outgrundliga Andra (*alteritas*) med syfte att uppenbara Kyrkans identitet. Utan identitet är Kyrkan utlämnad åt en ständigt pågående debatt och en fortgående atomisering av teologin där varje svar exponentiellt föder nya frågor. Kommunikativt handlande är istället förbundet med ett *secondary co-disclosure* med syfte att sträva efter ömsesidig förståelse och konsensus. En dialektisk balans mellan studier och gudstjänst, utifrån en rekonstruktion av Habermas och Schmemmann, är därför förutsättningen för kyrkans inre befrielse och mynnar ut i ett liturgiskt lärande som utgör avhandlingens förlängning i det kyrkliga livet.

Alexander Maurits, *Den vackra och erkända patriarcalismen. Den lundensiska högkyrklighetens präst- och mansideal*. Lund: Sekel Bokförlag, 2011. 266 sid.

Under senare delen av 1800-talet uppträdde den lundensiska högkyrkligheten till försvar för den samhällseliga och kyrkliga enhetskultur som successivt börjat luckras upp. Män som A.N. Sundberg (1818–1900) och W. Flensburg (1819–1897) vände sig mot en individualistisk frihetsförståelse och mot den frikyrkliga väckelsen och dess lekmannapredikanter, vars verksamhet sågs som ett hot mot en av Gud instiftad ordning. I den kyrkohistoriska avhandlingen *Den vackra och erkända patriarcalismen* analyseras de åtgärder dessa representanter för den äldre lundahögkyrkligheten vidtog för att försvara och revitalisera en luthersk samhällsordning. Eftersom den kristne mannen, som präst eller husfader, hade en särställning i lundateologernas samhällsuppfattning var deras ställningstagande i tidens brännande frågor bland annat uttryck för en genusideologi med syfte att befästa ett patriarkalt system grundat på den lutherska treståndsläran. Utifrån ett genusperspektiv uppmärksammas det kristna mansideal som kom till uttryck i teologernas samhällseliga och kyrkopolitiska program. Teologernas strävanden betraktas därtill som ett försök att värna prästerskapets hävdvunna maktposition.

Eli Göndör: *Muslimska kvinnor i Israel: religionens roll i vardagslivets förflyttningar*. Lund: Centre for Theology and Religious Studies, Lund University, 2012. 199 s.

Avhandlingen undersöker hur muslimska kvinnor i Israel har både förbättrat sina levnadsvillkor och blivit mer religiösa; detta genom en kvalitativ studie där kvinnor mellan 19 och 26 år i Israel intervjuats. Kvinnorna studerade vid israeliska universitet och var medlemmar i den Islamiska Rörelsen i Israel. Studien lutar sig teoretiskt mot Alain Touraines idé om att fo-

kusera på individers förflyttningar i vardagen för att förstå deras utveckling.

Efter ett inledande kapitel om muslimers historia i Israel följer ett statistiskt underlag över muslimers, särskilt kvinnliga, sociala villkor i Israel. Därpå presenteras intervjuerna i fem olika kapitel som var för sig diskuterar kvinnornas förhållningsätt till olika uttryck av religiositet. Förbättrade levnadsvillkor ger dem möjlighet att förflytta sig till nya miljöer såsom arbetsplatser och universitet. Detta i sin tur kan leda till att deras tillvaro kompliceras genom förflyttningar mellan fler miljöer med ibland motsägelsefulla förväntningar på deras beteende.

Avhandlingen hävdar att kvinnorna som intervjuats valt religion som taktik för att hantera vardagslivets förflyttningar mellan olika miljöer med ibland motsägelsefulla krav på deras beteende och lojaliteter.

Joel Halldorf: *Av denna världen? Emil Gustafson, moderniteten och den evangelikala väckelsen*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag, 2012. 394 sid.

Avhandlingens mål är att studera relationen mellan den evangelikala rörelsen och moderniteten med Emil Gustafson (1862–1900), predikant inom Helgelseförbundet, som "case". Metodiskt sker det genom att Gustafsons spiritualitet jämförs med Charles Taylors karakterisering av moderniteten. Modernitetsanalysen genomförs i relation till centrala teman i Gustafsons spiritualitet. Hans syn på omvändelsen visar sig påverkad av en modern individualism. Synen på den religiösa verksamheten (kallelsen) präglas av instrumentell rationalitet. Förståelse av helgelsen liknar modern disciplinering. Analysen av hans andliga erfarenheter visar att dessa informerats av ett modernt autenticitetsideal. Samtidigt finns skillnader: Gustafson värjer sig mot synen på människan som själv tillräcklig, ser lidandet som något potentiellt positivt och betraktar inte naturen som avförtrollad (*disenchanted*).

Gustafson är präglad av moderniteten, men inte identisk med Taylors modernitet. Han representerar ett slags modernitet. Denna modernitet är teocentrisk och inte, som den sekulära, antropocentrisk. För att Gustafson ska kunna upprätthålla distansen till den sekulära modernitet som omger honom behöver hans motstånd vara förankrat i konkreta praktiker. Undersökningen visar att den evangelikala väckelsen varken ska tolkas som entydigt modern eller antimodern, utan snarare som ett slags modernitet. Det finns med andra ord inte en modernitet utan flera, och evangelikalismen är en av dem.